

VALORI, TOLERANȚĂ, RELIGIE ȘI SPIRITUALITATE
LA TINERII ROMÂNII

MARIUS LAZĂR*

ABSTRACT

VALUES, TOLERANCE AND SPIRITUALITY AMONG YOUNG ROMANIANS

The article aims to provide a description with respect to values among young Romanians, generally speaking, but also with respect to social relations and religion or spirituality. Survey data from two major researches – *the European Values Study*, and *Social condition and expectations of youth in Romania, the Youth Barometer 2008* – were used, and comparisons were made between young people and adults, Romanian youth and European youth, as well as comparisons across several years within the ‘youth’ category.

The data sources used in this article are the latest surveys available the topics concerned. The topic of the article, namely the values of young people, is however quite stable in time and, as such, we believe that the data and facts noted continue to be relevant even four years after the data were collected.

Keywords: values, young people, religion, Youth Barometer, European Values Study.

Tema valorilor¹ este una foarte vastă, pentru fiecare domeniu al vieții unui individ sau grup existând un set de valori, de atitudini specifice. Astfel, se vorbește de valori privind munca, familia, școala, relațiile sociale, religia, etc. În cazul articolului de față², în virtutea constrângerilor empirice (de date disponibile), ne

* Correspondence address to Marius Lazăr: Laboratorul de Cercetare pentru Tineret (fosta *Direcție de Studii și Cercetări pentru Probleme de Tineret* din ANSIT/ANT), Institutul de Științe ale Educației, Ministerul Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului; e-mail: *marius.lazar@ise.ro*; *marius23@yahoo.com*.

¹ Conform *Dicționarului de sociologie*, valoarea reprezintă „aprecierea pe care un subiect o manifestă față de un obiect (lucru, idee, atribut, relație), după criteriul socialmente împărtășit al satisfacerii unei nevoi sau unui ideal [...]. Valorile se referă la *stări* sau *moduri de acțiune* considerate a fi dezirabile. Ele au un rol esențial în orientarea acțiunilor umane, în stabilirea obiectivelor și scopurilor de atins, a strategiilor, metodelor, căilor de acțiune” (*Dicționar de sociologie*, coord. C. Zamfir, L. Vlăsceanu, București, Editura Babel, 1993).

² Articolul se bazează pe documentarea realizată pentru lucrarea de cercetare: *Starea tineretului în cifre și date* – ISE, 2010.

vom referi la trei dimensiuni valorice: una legată de **valori generale** (ce contează mai mult, per ansamblu, pentru un tânăr), alta referitoare la **relațiile sociale** (toleranță, atitudini și percepții față de diferite grupuri sociale) și, în fine, una referitoare la **religie, spiritualitate**.

Am folosit date de sondaj din două cercetări majore: *European Values Study* (EVS – în special eșantionul pentru România) și *Starea socială și așteptările tinerilor din România – Barometrul Tineret 2008*. Acolo unde a fost posibil, am realizat fie analize longitudinale, fie comparații cu tinerii din celelalte țări europene³, pentru a surprinde tendințele de evoluție și posibile diferențieri. Datele prezentate se referă la acele aspecte unde au fost constatate diferențe notabile, baza de analiză fiind însă mult mai mare.

Ca notă metodologică, acolo unde nu se specifică altceva, datele se referă la grupa de vârstă 14–35 de ani. În cazul analizelor care includ și anul 2006, pentru care am folosit baza de date a sondajului „Situția tineretului și așteptările sale – Diagnoza 2006”, datele se referă la grupa de vârstă 15–29 de ani, acesta fiind intervalul de vârstă pentru care acest tip de sondaj a fost realizat până în acel an.

VALORI GENERALE

Conform analizelor noastre, **tinerii din România acordă o importanță ridicată familiei, în comparație cu alte aspecte ale vieții precum prietenii, școala sau timpul liber** (Tabelul nr. 1). Astfel, ponderea celor care declară că familia este „foarte importantă” se situează în mod constant în jurul valorii de 80% în fiecare an din cei trei luați în considerare (2006, 2007, 2008).

În general, se păstrează o ierarhie care pune familia pe primul loc, apoi prietenii, școala și munca, urmate de timpul liber, de religie, și pe ultimul loc politica.

Dacă utilizăm datele sondajului EVS pentru România (Tabelul nr. 2) pentru a realiza o comparație cu populația adultă, observăm că cei cu vârsta de peste 35 de ani acordă o importanță semnificativ mai mare *familiei, muncii și religiei*, și semnificativ mai mică *prietenilor și cunoștințelor*, în comparație cu tinerii de 15–35 de ani. Timpul liber și politica par să fie la fel de importante/neimportante pentru ambele generații.

³ Țările (regiunile) incluse în valul 2008–2009 al European Value Study au fost: *Albania, Azerbaidjan, Austria, Armenia, Belgia, Bosnia-Herzegovina, Bulgaria, Belarus, Cipru, Ciprul de Nord, Republica Cehă, Danemarca, Estonia, Finlanda, Franța, Georgia, Germania, Grecia, Ungaria, Irlanda, Letonia, Lituania, Luxemburg, Malta, Moldova, Montenegro, Olanda, Polonia, Portugalia, România, Federația rusă, Serbia, Republica Slovacă, Slovenia, Spania, Elveția, Ucraina, Irlanda de Nord, Kosovo*. Azerbaidjan, Belgia și Finlanda au realizat ancheta de teren în anul 2009; în totalul subeșantionului de tineri din Europa, aportul acestora este de 10%.

Rezultatele au sens, tinerii fiind în general mai deschiși către nou și orientați spre o socializare extinsă, comparativ cu adulții (în cazul nostru, persoanele cu vârsta peste 35 de ani). Înaintarea în vârstă aduce cu sine o anumită stabilitate, inclusiv în domeniul relațiilor sociale ale indivizilor.

Tabelul nr. 1

Importanța pe care tinerii din România o acordă diferitelor aspecte de viață⁴ (%). Întrebare: *Cât de importante sunt următoarele aspecte în viața dumneavoastră?*

	2006	2007	2008
Familia	80	83	80
Prietenii	44	39	44
Școala	41	39	41
Munca	42	45	41
Timpul liber	36	39	36
Religia	34	42	34
Politica	3	–	3

Sursa: Starea socială și așteptările tinerilor din România. Barometrul de Opinie Publică – Tineret 2006, 2007, 2008.

Tabelul nr. 2

Importanța pe care tinerii din România o acordă diferitelor aspecte de viață⁵. Comparare cu populația adultă. Întrebare: *Cât de importante sunt următoarele lucruri în viața dumneavoastră?*

	Tineri de 15–35 ani, din România	Adulți de peste 35 de ani, din România
Familia	3,82	3,89
Munca	3,41	3,55
Timpul liber	3,33	3,23
Religia	3,21	3,53
Prietenii și cunoștințele	3,18	3,06
Politica	1,94	2,07

Sursa: Prelucrări realizate pe baza datelor European Value Study 2008, eșantionul pentru România.

⁴ Pentru întrebările pe care le-am pus tinerilor, am folosit următoarele variante de răspuns: *foarte important = 4, destul de important = 3, puțin important = 2, deloc important = 1*. Cifrele reprezintă procentul celor care le consideră „foarte importante”, din totalul eșantionului. Pentru 2007, 2008, segmentul 15–29 de ani este extras din eșantionul total de 14–35 de ani. Codurile au fost inversate față de versiunea din chestionar, pentru a ușura citirea.

⁵ În Tabelele nr. 2 și 3, cifrele reprezintă media scalei, unde 1 = deloc important, 4 = foarte important. Codurile au fost inversate față de versiunea din chestionar, pentru a ușura citirea.

Notă: Cifrele îngroșate cu negru sunt date care diferă semnificativ, la $p < 0.05$.

Față de ceilalți tineri europeni, tinerii din România par să acorde mai puțină importanță *muncii, prietenilor și politicii* și mai multă importanță *religiei* (vezi *Tabelul nr. 3*). Familia și timpul liber par să aibă același grad de importanță pentru ambele grupuri. De remarcat că punctele extreme (cel mai important aspect și cel mai puțin important) sunt aceleași atât la tinerii din România, cât și la cei din alte țări europene, respectiv familia, la polul pozitiv, și politica la cel negativ.

Tabelul nr. 3

Importanța pe care tinerii din România o acordă diferitelor aspecte de viață. Comparatie cu tinerii europeni. Întrebare: *Cât de importante sunt următoarele lucruri în viața dumneavoastră?*

	Tineri de 15–35 ani, din România	Tineri de 15–35 ani, din Europa
Familia	3,82	3,82
Munca	3,41	3,51
Prietenii și cunoștințele	3,18	3,40
Timpul liber	3,33	3,29
Religia	3,21	2,51
Politica	1,94	2,13

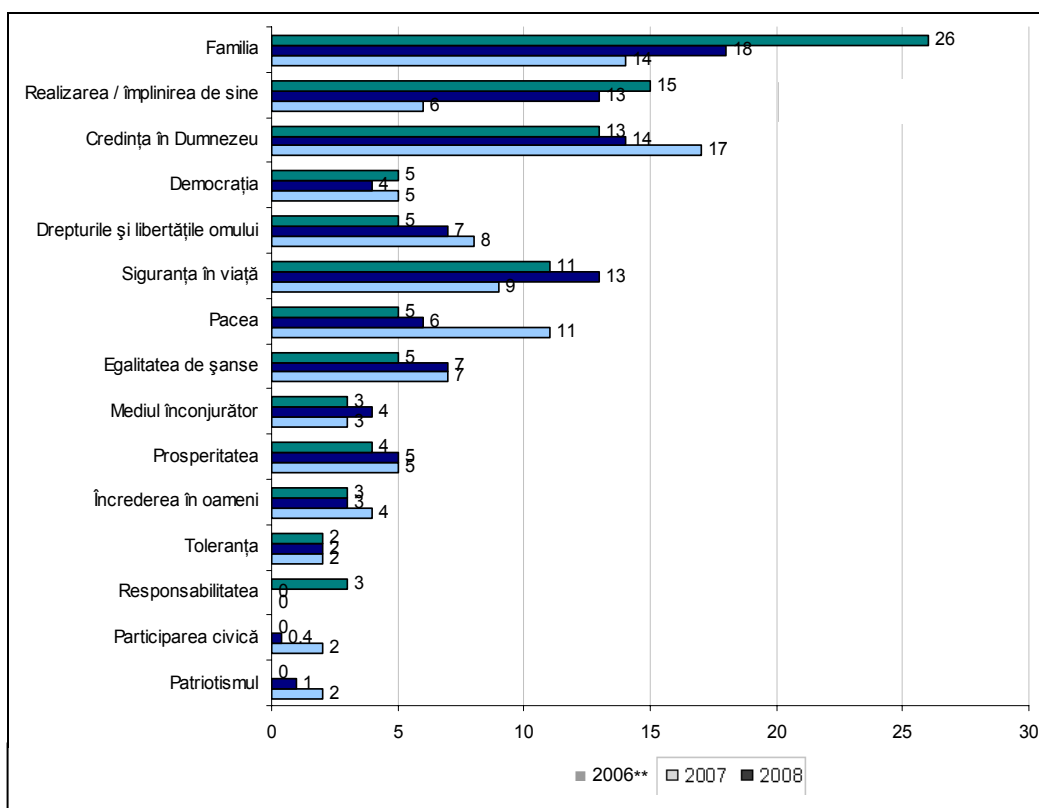
Sursa: Prelucrări realizate pe baza datelor European Value Study 2008.

Analizând răspunsurile tinerilor la o întrebare mai extinsă, legată de importanța pe care o acordă anumitor valori, putem observa (*Graficul nr. 1*) că, pe lângă familie, tinerii acordă o importanță ridicată atât *realizării/împlinirii de sine*, cât și *creдинței în Dumnezeu*.

Realizând o analiză longitudinală, între 2006–2008 se constată o tendință de creștere a importanței familiei și a realizării de sine și o scădere a importanței acordate credinței în Dumnezeu. Din lista de 15 valori incluse în întrebare, cele mai puțin „attractive” pentru tineri par să fie *participarea civică* și *patriotismul*. Trebuie avut în vedere faptul că tinerii intervievați aveau de ales cele mai importante trei valori dintre cele 15, ceea ce înseamnă o finețe mai mare de măsurare a itemului și totodată un câștig la capitolul comparabilitatea valorilor.

Graficul nr. 1

Importanța unor valori în viața tinerilor. Întrebare: *Din lista următoarelor valori, care sunt cele mai importante pentru dumneavoastră, în ordinea importanței?* Comparatie 2006–2008 (%)

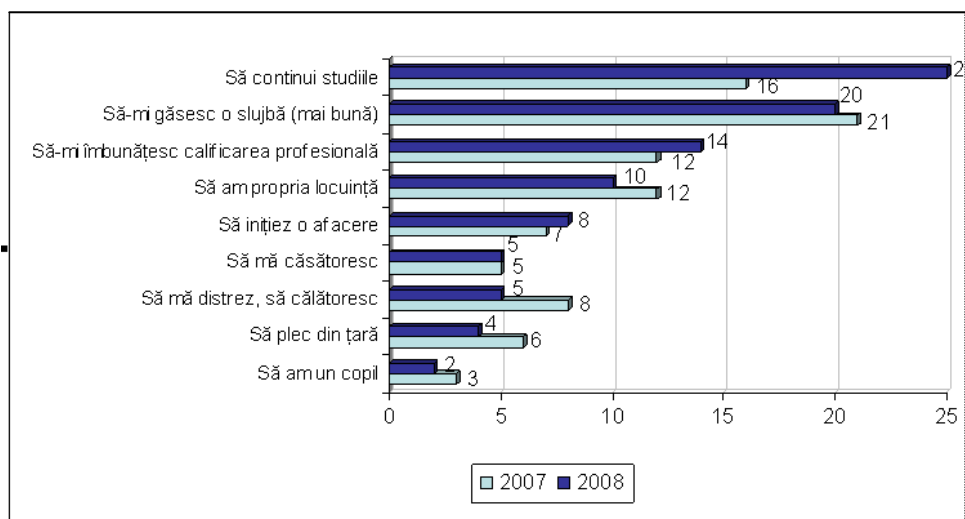

Sursa: Starea socială și așteptările tinerilor din România. Barometrul de Opinie Publică – Tineret 2007, 2008, și studiul „Tinerii și integrarea europeană” – 2006.

La nivelul anilor 2007–2008, principalele priorități pe termen scurt ale tinerilor (15–35 de ani) erau *continuarea studiilor și găsirea unei slujbe*, conform datelor din Barometrele de Tineret (vezi *Graficul nr. 2*). Cele mai puțin importante, din lista oferită spre alegere, erau cele legate de acțiunile de a pleca din țară și a avea copii. Per ansamblu, nu se observă diferențe foarte mari între 2007 și 2008, în ce privește importanța acestor aspecte. Doar la studii pare să fie o creștere semnificativă, de la 16% la 25% (ponderea celor care o pun pe primul plan).

Graficul nr. 2

Prioritățile tinerilor români. Întrebare: Care este prioritatea dvs. în viitorul apropiat (în următorii 2–3 ani)? (Un singur răspuns). Comparatie 2007–2008 (%)

Sursa: Starea socială și așteptările tinerilor din România. Barometrul de Opinie Publică – Tineret, 2007, 2008. Cifrele reprezintă procentul răspunsurilor din totalul eșantionului.

RELAȚII SOCIALE

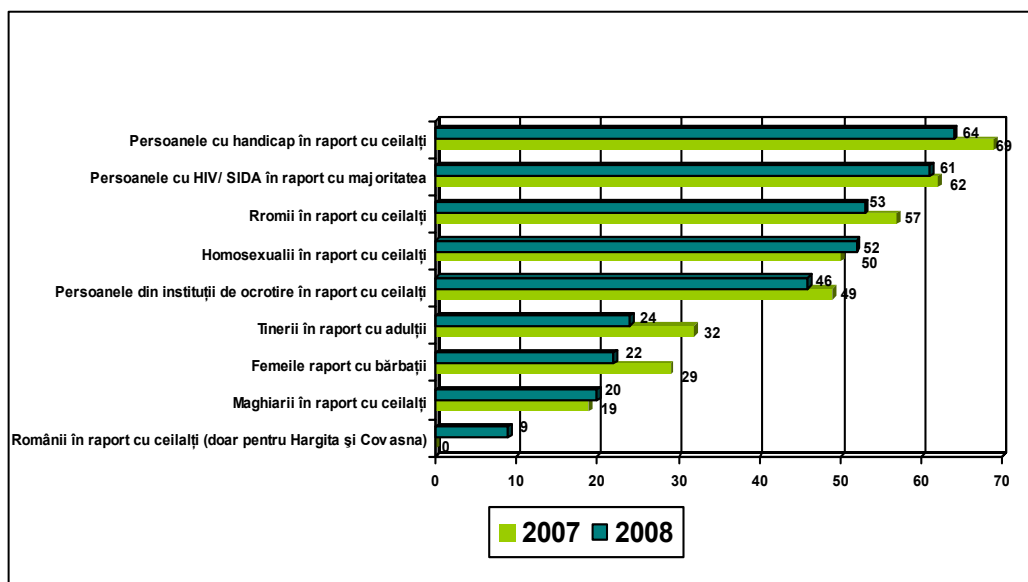
Percepția discriminării unor categorii de persoane, raportat la accesul pe piața muncii (Graficul nr. 3), arată că cele mai dezavantajate sunt, în opinia tinerilor, *persoanele cu handicap, persoanele cu HIV-SIDA, rromii și homosexualii* (cel puțin unul din doi tineri le consideră dezavantajate). Dintre acestea patru, doar în cazul persoanelor cu handicap se observă o diferență notabilă a percepțiilor, între 2008 și 2007: a scăzut procentul celor le consideră dezavantajate, de la 69% la 64%, față de anul anterior. De asemenea, se observă o scădere a percepției discriminării pentru categoria tinerilor și cea a femeilor.

La o întrebare mult mai concretă, referitoare la acordarea primei opțiuni pentru un loc de muncă unui român în defavoarea unui imigrant, se constată pe de o parte că majoritatea românilor susțin această poziție, iar pe de altă parte că adulții o susțin mai puternic decât tinerii de 15–35 de ani: 71% dintre adulți, față de 64% dintre tineri, sunt de acord cu această poziție (vezi Tabelul nr. 4).

Sunt mai multe explicații posibile pentru această diferență. Pe de o parte, cei mai în vârstă au în general o orientare mai tradițională, mai conservatoare. Pe de altă parte, e de înțeles ca un tânăr să se simtă mai deschis la noi provocări, lupte, decât o persoană mai vârstnică, și, implicit, să se teamă mai puțin de posibila concurență a celor veniți din altă țară.

Graficul nr. 3

Percepția discriminării unor categorii de persoane, în ce privește accesul la locuri de muncă.
 Întrebare: *În localitatea dvs. și în localitățile învecinate, considerați că următoarele categorii de persoane sunt avantajate sau dezavantajate în ceea ce privește accesul la locuri de muncă?*,
 cu următoarele variante de răspuns: *avantajate; nici avantajate, nici dezavantajate; dezavantajate.*
 Comparatie 2007–2008 (procentul celor care le consideră dezavantajate)

Sursa: Starea socială și așteptările tinerilor din România. Barometrul de Opinie Publică – Tineret, 2007, 2008. Cifrele reprezintă procentul care le consideră dezavantajate din totalul eșantionului.

Comparativ cu ponderea tinerilor europeni, nu se observă diferențe semnificative în răspunsurile date pentru întrebarea de mai sus.

Categoriile persoanelor cel mai puțin dorite ca vecini, de către tineri, sunt (dintr-o listă de 16 expuse pentru evaluare): *alcoolicii înrăiți, persoanele dependente de droguri, persoanele cu dosar penal și homosexualii* (cel puțin unul din doi tineri nu i-ar dori ca vecini – vezi *Tabelul nr. 5*). Comparativ cu populația adultă (peste 35 de ani), la tineri se observă o intoleranță mai scăzută, față de toate cele patru categorii mai sus menționate.

Tabelul nr. 4

Atitudinea față de întâietatea la angajare a cetățenilor români în fața imigranților⁶. Întrebare: *În ce măsură sunteți de acord cu afirmația: Când există puține locuri de muncă românii ar trebui să aibă întâietate în fața imigranților (străinilor)?* Comparație tineri-adulți (%)

	Tineri de 15–35 ani, din România	Adulți de peste 35 de ani, din România
De acord	64	71
Împotrivă	25	21
Indiferent	12	8

Sursa: Prelucrări realizate pe baza datelor European Value Study 2008, eșantionul pentru România.

Tabelul nr. 5

Ponderele celor care nu și-ar dori ca vecini anumite categorii de persoane⁷. Întrebare: *Pe lista următoare sunt trecute diferite grupuri de persoane. Ați putea, vă rugăm, să-i alegeți pe aceia pe care nu i-ați dori ca vecini?* Comparație tineri-adulți (%)

	Tineri de 15–35 ani, din România	Adulți de peste 35 de ani, din România
A Alcoolici înrăiți	63	68
B Persoane dependente de droguri	58	66
C Persoane cu dosar penal	55	62
D Homosexuali	51	62
E Persoane cu probleme psihice	46	50
F Țigani	43	46
G Persoane care au SIDA	42	44
H Extremiști de stânga	25	26
I Imigranți/ muncitori din străinătate	22	20
J Persoane de rasă diferită de a dvs.	22	20
K Extremiști de dreapta	22	26
L Musulmani	22	23
M Evrei	21	17
N Creștini	17	14
O Persoane cu familii numeroase	17	17

Sursa: Prelucrări realizate pe baza datelor European Value Study 2008, eșantionul pentru România.

Comparând tinerii din România cu cei din celelalte țări europene, constatăm că românii au un grad de respingere mai mic față de *dependenții de droguri*, față de *extremiștii de dreapta și de stânga* și un grad de respingere mai mare (ca segment din populație) față de *persoanele cu probleme psihice*, față de *homosexuali*, *țigani*,

⁶ Valoarea testului Chi pătrat indică o asociere semnificativă între categoria de vârstă și tipul răspunsului la întrebare, pentru $p < 0.05$. Nonrăspunsurile și răspunsurile de tip „nu știu” au fost excluse din analiză (ponderea lor este de aproximativ 3% din totalul eșantionului).

⁷ Cifrele reprezintă procentul celor care au menționat grupul respectiv, din totalul celor care au exprimat o opțiune. Cifrele îngroșate cu negru sunt date care diferă semnificativ, la $p < 0.05$. Răspunsurile de tip „nu știu” sau „nu răspund” (care nu depășesc 10% din eșantionul total) au fost excluse din analiză.

persoane care au SIDA, persoane de altă rasă, evrei, creștini (vezi Tabelul nr. 6). De remarcat faptul că, la tinerii europeni cei mai puțin doriți ca vecini, sunt incluși dependenții de droguri, iar la tinerii români, „alcoolicii înrăiți”. Diferența poate sugera care este „supapa de evadare” pentru un spațiu social sau altul: drogurile, în cazul țărilor europene, alcoolul, în cazul țării noastre.

Tabelul nr. 6

Ponderea celor care nu și-ar dori ca vecini unele categorii de persoane⁸. Întrebare: *Pe lista următoare sunt trecute diferite grupuri de persoane. Ați putea, vă rugăm, să-i alegeți pe aceia pe care nu i-ați dori ca vecini?* Comparatie între tinerii români și cei europeni (%)

		Tineri de 15–35 ani, din România	Tineri de 15–35 ani, din Europa
A	Persoane dependente de droguri	61 ^{***}	71 ^{***}
B	Alcoolici înrăiți	64	60
C	Persoane cu dosar penal	55	56
D	Persoane cu probleme psihice	48 ^{**}	44 ^{**}
E	Homosexuali	52 ^{***}	41 ^{***}
F	Țigani	43 ^{**}	38 ^{**}
G	Persoane care au SIDA	42 ^{***}	36 ^{***}
H	Extremiști de dreapta	22 ^{**}	31 ^{***}
I	Extremiști de stânga	24 ^{**}	28 ^{**}
J	Musulmani	22	23
K	Imigranți/ muncitori din străinătate	22	21
L	Persoane de rasă diferită de a dvs.	21 ^{**}	17 ^{**}
M	Evrei	21 ^{**}	17 ^{**}
N	Persoane cu familii numeroase	17	15
O	Creștini	16 ^{***}	9 ^{***}

Sursa: Prelucrări realizate pe baza datelor European Value Study 2008.

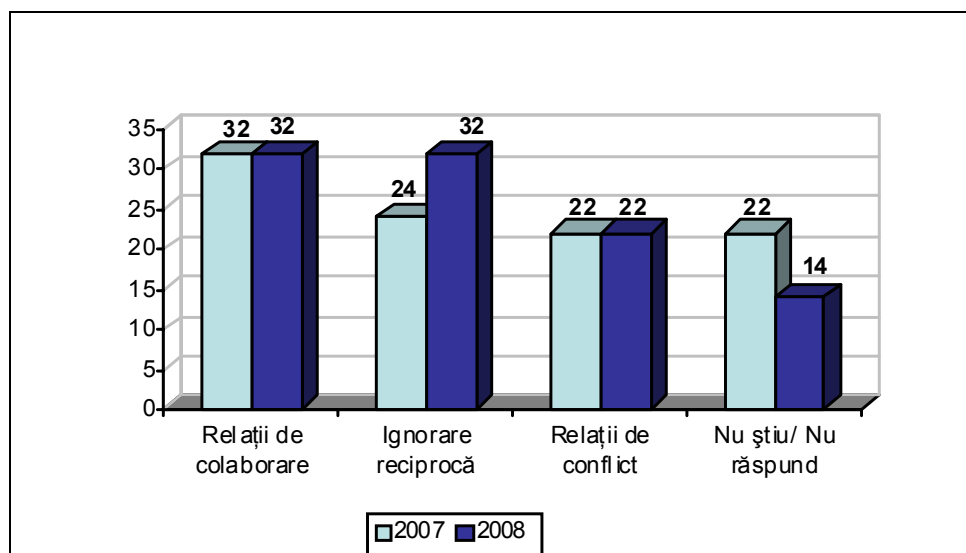
La nivelul anului 2008, *percepția relațiilor dintre români și maghiari era destul de segmentată*. O treime considerau că acestea sunt relații de colaborare, o treime că acestea sunt relații de ignorare reciprocă, iar o cincime le vedeau drept relații conflictuale. Față de 2007 (*Graficul nr. 4*), se constată o creștere a ponderii celor care cred că românii și maghiarii se ignoră reciproc. În schimb, segmentul celor care consideră că e vorba de relații de colaborare, respectiv de conflict, se menține la fel.

⁸ Cifrele reprezintă procentul celor care au menționat grupul respectiv, din totalul celor care au exprimat o opțiune. Cifrele îngroșate cu negru diferă semnificativ din punct de vedere statistic la 0.10 (***) sau p<0.05 (**). Răspunsurile de tip „nu știu” sau „nu răspund” au fost excluse din analiză. Cifrele diferă ușor față de datele din eșantionul românesc luat separat, pentru că acestea din urmă au fost ponderate după grupa de vârstă, sex și mediul de rezidență.

În cazul **relațiilor dintre români și rromi**, la nivelul aceluiași an 2008, *percepția tinerilor este mai degrabă negativă*: 36% dintre subiecți cred că avem de-a face cu relații conflictuale și doar 18% că sunt relații de colaborare. Comparativ cu anul 2007 (*Graficul nr. 5*), a scăzut ponderea celor care percep relațiile dintre români și rromi drept relații de colaborare (de la 23% la 18%) și a crescut ponderea celor care le percep ca „relații” de ignorare reciprocă (de la 26% la 35%).

Graficul nr. 4

Percepția de către tineri a relațiilor dintre români și maghiari. Întrebare: *Dintre următoarele expresii, care credeți că descrie cel mai corect realitatea, în ceea ce privește relațiile dintre românii și maghiarii din România?* Comparatie 2007–2008 (%)

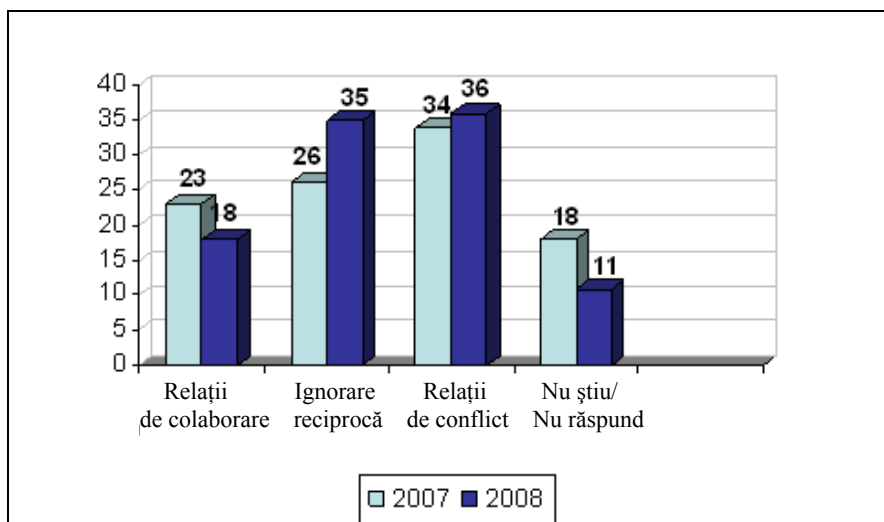

Sursa: Starea socială și așteptările tinerilor din România. Barometrul de Opinie Publică – Tineret, 2007, 2008. Cifrele reprezintă procente din totalul eșantionului.

Relațiile dintre maghiari și rromi sunt mai puțin vizibile pentru tineri, cel puțin o treime dintre ei (în 2007 sau 2008) neputând exprima o opinie despre calitatea acestora. Există o ușoară tendință de orientare a percepțiilor spre panta negativă sau a indiferenței, în ce privește relațiile maghiari-rromi (*Graficul nr. 6*).

Graficul nr. 5

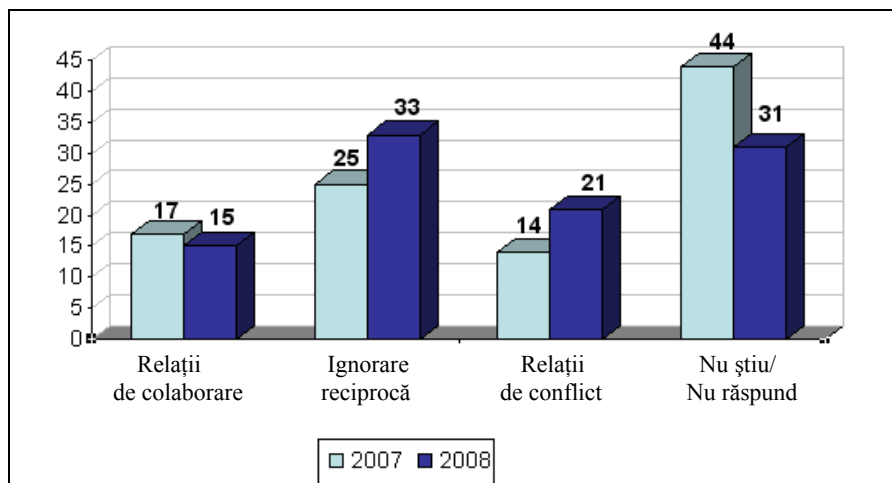
Percepția de către tineri a relațiilor dintre români și rromi. Întrebare: *Dintre următoarele expresii, care credeți că descrie cel mai corect realitatea, în ceea ce privește relațiile dintre români și rromii din România?* Comparatie 2007–2008 (%)

Sursa: Starea socială și așteptările tinerilor din România. Barometrul de Opinie Publică – Tineret, 2007, 2008. Cifrele reprezintă procente din totalul eșantionului.

Graficul nr. 6

Percepția de către tineri a relațiilor dintre maghiari și rromi. Întrebare: *Dintre următoarele expresii, care credeți că descrie cel mai corect realitatea, în ceea ce privește relațiile dintre maghiarii și rromii din România?* Comparatie 2007–2008 (%)

Sursa: Starea socială și așteptările tinerilor din România. Barometrul de Opinie Publică – Tineret, 2007, 2008. Cifrele reprezintă procente din totalul eșantionului.

RELIGIE ȘI SPIRITUALITATE

Din datele EVS 2008 am extras un set de întrebări referitoare la valori și comportamente legate de domeniul religios, spiritual, pentru a face comparații între tineri și adulți, respectiv între tinerii români și cei europeni. Prezentăm mai jos acele aspecte în legătură cu care s-au constatat diferențe semnificative din punct de vedere statistic.

În ceea ce privește frecvența cu care merg la biserică, în afara evenimentelor majore precum nunta, înmormântarea sau botezul, se observă o tendință generală ca cei mai în vârstă să meargă mai des la biserică, comparativ cu tinerii de 15–35 de ani (*Tabelul nr. 7*).

Tabelul nr. 7

Frecvența mersului la biserică, în afara evenimentelor majore din viață⁹. Întrebare: *În afară de nunți, înmormântări și botezuri, cât de des ați mers în ultimul timp la biserică?* cu următoarele variante de răspuns: *de mai multe ori pe săptămână, o dată pe săptămână, o dată pe lună, doar la cele mai importante sărbători religioase, o dată pe an, o dată la câțiva ani, niciodată sau aproape niciodată.*

Comparație tineri-adulți (media scalei, unde 0 = niciodată sau aproape niciodată, iar 6 = de mai multe ori pe săptămână)

	Tineri de 15–35 ani, din România	Adulți de peste 35 de ani, din România
Media scalei	3,39	3,64

Sursa: Prelucrări realizate pe baza datelor European Value Study 2008, eșantionul pentru România.

Dacă analizăm mai în amănunt, se constată că tinerii au tendința să meargă la biserică doar la cele mai importante sărbători religioase, în timp ce adulții tind să aibă mai mult o frecvență săptămânală (*Tabelul nr. 8*).

⁹ Am inversat ordinea codurilor față de chestionar (astfel încât o frecvență mai mare să aibă asociat un număr de cod mai mare), pentru a ușura citirea mediei. Cifrele îngroșate cu negru sunt date care diferă semnificativ, la $p < 0.05$. Nonrăspunsurile și răspunsurile de tip „nu știu” nu au intrat în analiză.

Tabelul nr. 8

Frecvența mersului la biserică, în afara evenimentelor majore din viață¹⁰. Întrebarea:
În afară de nunți, înmormântări și botezuri, cât de des ați mers în ultimul timp la biserică?
 Comparație tineri-adulți (%)

	Tineri de 15–35 ani, din România	Adulți de peste 35 de ani, din România
Niciodată sau aproape niciodată	3,3	4,7
O dată la câțiva ani	3,3	3,8
O dată pe an	8,8	5,8
Doar la cele mai importante sărbători religioase	42,0	33,1
O dată pe lună	20,5	17,9
O dată pe săptămână	13,0	26,2
De mai multe ori pe săptămână	5,4	6,5
nu știu	1,9	1,5
nu răspund	1,8	,7
Total	100,0	100,0

Sursa: Prelucrări realizate pe baza datelor European Value Study 2008, eșantionul pentru România.

În comparație însă cu tinerii din alte țări europene, tinerii români merg mult mai des la biserică. Dacă ar fi să situăm media pe scală, aceasta ar fi undeva între „cele mai importante sărbători religioase” și „o dată pe lună” (Tabelul nr. 9).

Tabelul nr. 9

Frecvența mersului la biserică, în afara evenimentelor majore din viață¹¹. Întrebare: *În afară de nunți, înmormântări și botezuri, cât de des ați mers în ultimul timp la biserică?* cu următoarele variante de răspuns: *de mai multe ori pe săptămână, o dată pe săptămână, o dată pe lună, doar la cele mai importante sărbători religioase, o dată pe an, o dată la câțiva ani, niciodată sau aproape niciodată.*

Comparație între tinerii români și cei europeni (media scalei, unde 0 = niciodată sau aproape niciodată, iar 6 = de mai multe ori pe săptămână)

	Tineri de 15–35 ani, din România	Tineri de 15–35 ani, din Europa
Media scalei	3,41	2,20

Sursa: Prelucrări realizate pe baza datelor European Value Study 2008.

Dacă vom compara frecvența mersului la biserică din prezent cu cea din copilărie, vom constata că tinerii români mergeau și atunci mai rar, dar totuși mai mult decât în prezent: 29% declară că atunci mergeau săptămânal, față de 13%, care declară că merg săptămânal și în prezent (vezi Tabelul nr. 10).

¹⁰ Cifrele reprezintă procentul răspunsurilor din totalul subeșantionului corespunzător. Am subliniat procentele pe care le-am considerat semnificative, ca mărime a diferenței. În acest caz nu a fost aplicat testul de semnificație.

¹¹ Am inversat ordinea codurilor față de chestionar (astfel încât o frecvență mai mare să aibă asociat un număr de cod mai mare), pentru a ușura citirea mediei. Cifrele îngroșate cu negru sunt date care diferă semnificativ, la $p < 0.05$. Nonrăspunsurile și răspunsurile de tip „nu știu” nu au intrat în analiză.

Tabelul nr. 10

Frecvența mersului la biserică în copilărie¹². Întrebare: *Când aveai 12 ani, cât de des mergeai la biserică în afară de nunți, înmormântări și botezuri?* Comparatie tineri-adulți (%)

	Tineri de 15–35 ani, din România	Adulți de peste 35 de ani, din România
Niciodată sau aproape niciodată	1,4	5,0
O dată la câțiva ani	2,2	2,0
O dată pe an	3,0	3,4
Doar la cele mai importante sărbători religioase	32,2	26,4
O dată pe lună	23,2	14,4
O dată pe săptămână	29,0	40,3
De mai multe ori pe săptămână	9,0	8,5
Total	100,0	100,0

Sursa: Prelucrări realizate pe baza datelor European Value Study 2008, eșantionul pentru România.

În ceea ce privește percepția propriei religiozități, observăm în primul rând că cei mai mulți oameni (atât tineri, cât și adulți) se consideră persoane religioase: peste 70%, în cazul celor până în 35 de ani, și peste 80%, în cazul celor peste 35 de ani, se declară astfel (Tabelul nr.11). Comparativ, cei mai în vârstă tind în mai mare măsură să se considere persoane religioase, fapt asociat probabil cu credința în Dumnezeu. Ponderea celor care se declară atei este foarte mică, la ambele categorii de vârstă.

Tabelul nr. 11

Autopercepția religiozității¹³. Întrebare: *Indiferent dacă mergeți sau nu la biserică, ați putea spune că sunteți...* Comparatie tineri-adulți (%)

Se consideră...	Tineri de 15–35 ani, din România	Adulți de peste 35 de ani, din România
o persoană religioasă	73,6	82,5
nu sunt o persoană religioasă	21,6	14,0
un ateu convins	0,7	0,8
nu știu	2,2	1,7
nu răspund	1,9	1,0
Total	100,0	100,0

Sursa: Prelucrări realizate pe baza datelor European Value Study 2008, eșantionul pentru România.

¹² Cifrele reprezintă procentul răspunsurilor din totalul subeșantionului corespunzător. Am subliniat procentele pe care le-am considerat semnificative, ca mărime a diferenței. În acest caz nu a fost aplicat testul de semnificație.

¹³ Cifrele reprezintă procentul răspunsurilor din totalul subeșantionului corespunzător. Valoarea testului Chi pătrat arată o asociere, semnificativă din punct de vedere statistic (la $p < 0.05$), între grupa de vârstă și raportarea din punct de vedere religios, pe scurt, între variabila de coloană și cea de rând.

Dacă vom compara tinerii români cu cei europeni, vom observa din nou că ponderea celor care se consideră persoane religioase (indiferent dacă merg sau nu la biserică) este mai mare la noi decât în celelalte țări europene luate în ansamblu (*Tabelul nr. 12*).

Tabelul nr. 12

Autopercepția religiozității¹⁴. Întrebarea: *Indiferent dacă mergeți sau nu la biserică, ați putea spune că sunteți...* Comparatie între tinerii români și cei europeni (%)

<i>Se consideră...</i>	Tineri de 15–35 ani, din România	Tineri de 15–35 ani, din Europa
o persoană religioasă	73,6	63,2
nu sunt o persoană religioasă	21,6	25,4
un ateu convins	0,7	6,1
nu știu	2,2	4,2
nu răspund	1,9	1,2
Total	100,0	100,0

Sursa: Prelucrări realizate pe baza datelor European Value Study 2008.

Dincolo de autopercepția religiozității sau de comportamentul asociat cu o anumită credință religioasă, există și opinii și percepții ale instituției bisericești, ca instanță menită să ajute oamenii pe parcursul vieții.

Astfel, opiniile în ce privește „competența” bisericii în a oferi răspunsuri de viață oamenilor arată că aceasta este văzută în primul rând ca instanță de ajutor în ceea ce privește aspectele spirituale: peste 85% dintre respondenți, fie tineri, fie adulți, cred că aceasta oferă răspunsuri potrivite la nevoile spirituale ale oamenilor (*Tabelul nr. 13*). Testele statistice nu au arătat o diferență semnificativă între tineri și adulți, în aprecierile privind acest aspect al vieții.

Competența bisericii în alte probleme, precum problemele morale, viața de familie sau problemele sociale din țară, este mai puțin pregnantă decât cea strict spirituală, în opinia tinerilor. Astfel, 62% cred că biserica oferă răspunsuri potrivite la problemele morale ale indivizilor, 55% cred că oferă răspunsuri la problemele vieții de familie și doar 32% cred că aceasta oferă răspunsuri la problemele sociale din țară.

Comparația cu adulții arată că aceștia tind să acorde mai multă autoritate bisericii, considerând că aceasta oferă răspunsuri și la probleme care nu țin strict de domeniul spiritual, precum cele deja menționate.

¹⁴ Cifrele reprezintă procentul răspunsurilor din totalul subșantionului corespunzător. Valoarea testului Chi pătrat arată o asociere, semnificativă din punct de vedere statistic (la $p < 0.05$), între tinerii români și cei europeni în ceea ce privește raportarea din punct de vedere religios, pe scurt, între variabila de coloană și cea de rând.

Tabelul nr. 13

Competența percepută a bisericii, în anumite domenii ale vieții¹⁵. Întrebarea: *În general, credeți că biserica oferă răspunsuri potrivite la...?* Comparatie tineri-adulți (%)

		Tineri de 15–35 ani, din România	Adulți de peste 35 de ani, din România
Problemele morale și nevoile individului?	<i>Da</i>	62	72
	<i>Nu</i>	38	28
Problemele vieții de familie?	<i>Da</i>	55	63
	<i>Nu</i>	49	37
Nevoile spirituale ale oamenilor?	<i>Da</i>	86	89
	<i>Nu</i>	14	11
Problemele sociale din țară?	<i>Da</i>	32	38
	<i>Nu</i>	68	62

Sursa: Prelucrări realizate pe baza datelor European Value Study 2008, eșantionul pentru România.

Față de tinerii europeni, tinerii români tind să acorde o credibilitate mult mai mare bisericii, atât în problemele ce țin de nevoile spirituale (86% față de 67%), cât și în cele ce țin de morală (64% față de 48%), viața de familie (57% față de 42%) sau problemele sociale din țară (33% față de 28%) (vezi *Tabelul nr. 14*).

Mergând puțin mai în profunzime, la nivelul convingerilor religioase, constatăm că adulții cred în mai mare măsură într-un Dumnezeu întrupat, iar tinerii tind să creadă mai degrabă către o divinitate lipsită de formă, o „forță a vieții” (vezi *Tabelul nr. 15*).

Tabelul nr. 14

Competența percepută a bisericii, în anumite domenii ale vieții¹⁶. Întrebare: *În general, credeți că biserica oferă răspunsuri potrivite la...?* Comparatie între tinerii români și cei europeni (%)

		Tineri de 15–35 ani, din România	Tineri de 15–35 ani, din Europa
Problemele morale și nevoile individului	<i>Da</i>	64*	48*
	<i>Nu</i>	37*	52*
Problemele vieții de familie	<i>Da</i>	57*	42*
	<i>Nu</i>	49*	58*
Nevoile spirituale ale oamenilor	<i>Da</i>	86*	67*
	<i>Nu</i>	14*	33*
Problemele sociale din țară	<i>Da</i>	33**	28**
	<i>Nu</i>	67**	72**

Sursa: Prelucrări realizate pe baza datelor European Value Study 2008.

¹⁵ Cifrele reprezintă procentul răspunsurilor din totalul subeșantionului corespunzător. Cifrele îngroșate cu negru sunt date care diferă semnificativ, la $p < 0.05$.

¹⁶ Cifrele reprezintă procentul răspunsurilor din totalul subeșantionului corespunzător. Cifrele îngroșate cu negru sunt date care diferă semnificativ, la $p < 0.05$ (*) sau $p < 0.10$ (**). Cifrele diferă ușor față de datele din eșantionul românesc luat separat, pentru că acestea din urmă au fost ponderate după grupa de vârstă, sex și mediul de rezidență.

Tabelul nr. 15

Forme ale credinței religioase¹⁷. Întrebare: *Care din următoarele afirmații se apropie cel mai mult de convingerile dvs.? Comparatie tineri-adulți (%)*

	Tineri de 15–35 ani, din România	Adulți de peste 35 de ani, din România
Există un Dumnezeu întrupat într-o ființă?	27	37
Există un spirit sau o forță a vieții?	48	42
Nu știu ce să cred	15	14
Nu cred că există un spirit, Dumnezeu sau forță a vieții	2	1

Sursa: Prelucrări realizate pe baza datelor European Value Study 2008, eșantionul pentru România.

Comparând cu datele pentru tinerii europeni, se păstrează aceeași tendință, adică tânărul român crede mai degrabă într-un Dumnezeu impersonal decât într-unul personal, întrupat (51% la noi, față de 33% la europeni, cred într-un „spirit, o forță a vieții” – vezi *Tabelul nr. 16*).

Tabelul nr. 16

Forme ale credinței religioase¹⁸. Întrebare: *Care din următoarele afirmații se apropie cel mai mult de convingerile dvs.? Comparatie între tinerii români și cei europeni (%)*

	Tineri de 15–35 ani, din România	Tineri de 15–35 ani, din Europa
Există un Dumnezeu întrupat într-o ființă	31	41
Există un spirit sau o forță a vieții	51	33
Nu știu ce să cred	16	14
Nu cred că există un spirit, Dumnezeu sau forță a vieții	3	12

Sursa: Prelucrări realizate pe baza datelor European Value Study 2008.

Datele deja prezentate, privind tinerii și adulții, sunt confirmate și de cele care se referă la cât de important este Dumnezeu în viața lor, respectiv la cât de des se roagă (*Tabelul nr. 17* și *Tabelul nr. 18*). În ambele cazuri, adulții sunt „mai religioși” decât tinerii, în sensul că se roagă mai des și acordă mai multă importanță relației cu divinitatea.

¹⁷ Cifrele reprezintă procentul răspunsurilor din totalul subeșantionului corespunzător. Valoarea testului Chi pătrat arată o asociere semnificativă din punct de vedere statistic (la $p < 0.05$), între categoria de vârstă și genul credinței religioase. Diferența până la 100% este reprezentată de variantele „nu știu” și „nu răspund”.

¹⁸ Cifrele reprezintă procentul răspunsurilor din totalul subeșantionului corespunzător. Valoarea testului Chi pătrat arată o asociere semnificativă din punct de vedere statistic (la $p < 0.05$), între tinerii din România și cei din Europa din punct de vedere al credinței religioase.

Tabelul nr. 17

Importanța lui Dumnezeu în viața tinerilor respectiv a adulților¹⁹. Întrebare: *Cât de important este Dumnezeu în viața dvs.?*, cu o scală de evaluare în 10 trepte (media evaluărilor, unde 1 = deloc important, 10 = foarte important)

	Tineri de 15–35 ani, din România	Adulți de peste 35 de ani, din România
Media scalei	8,27	8,83

Sursa: Prelucrări realizate pe baza datelor European Value Study 2008, eșantionul pentru România.

Tabelul nr. 18

Frecvența de practicare a rugăciunii²⁰, la tineri, respectiv la adulți. Întrebare: *Cât de des vă rugați lui Dumnezeu în afara serviciilor religioase?*, cu următoarele variante de răspuns: *în fiecare zi, de câteva ori pe săptămână, o dată pe săptămână, cel puțin o dată pe lună, de mai multe ori pe an, mai rar, niciodată* (media scalei, unde 0 = niciodată, 6 = în fiecare zi)

	Tineri de 15–35 ani, din România	Adulți de peste 35 de ani, din România
Media scalei	4,41	4,89

Sursa: Prelucrări realizate pe baza datelor European Value Study 2008, eșantionul pentru România.

Dacă vom compara tinerii din România cu tinerii din Europa, vom observa că cei din România acordă mai multă importanță lui Dumnezeu și că se roagă mai des decât ceilalți tineri din Europa (vezi *Tabelul nr. 19* și *nr. 20*). Diferențele dintre tinerii români și adulții români, deși există, sunt mult mai mici, se pare, decât diferențele dintre tinerii români și cei europeni.

Tabelul nr. 19

Importanța lui Dumnezeu în viața tinerilor români respectiv europeni²¹. Întrebarea: *Cât de important este Dumnezeu în viața dvs.?* cu o scală de evaluare în 10 trepte (media evaluărilor, unde 1 = deloc important, 10 = foarte important)

	Tineri de 15–35 ani, din România	Tineri de 15–35 ani, din Europa
Media scalei	8,32	6,16

Sursa: Prelucrări realizate pe baza datelor European Value Study 2008.

¹⁹ Cifrele reprezintă media scalei în cadrul subeșantionului corespunzător. Diferența este semnificativă statistic, la $p < 0.05$.

²⁰ Am inversat ordinea codurilor față de chestionar (astfel încât o frecvență mai mare să aibă asociat un număr de cod mai mare), pentru a ușura citirea mediei. Diferența este semnificativă statistic, la $p < 0.05$. Cifrele se referă la cei care au declarat că se roagă sau fac ceva asemănător.

²¹ Cifrele reprezintă media scalei în cadrul subeșantionului corespunzător. Diferența este semnificativă statistic, la $p < 0.01$.

Tabelul nr. 20

Frecvența de practicare a rugăciunii²². Întrebare: *Cât de des vă rugați lui Dumnezeu în afara serviciilor religioase?* cu următoarele variante de răspuns: *în fiecare zi, de câteva ori pe săptămână, o dată pe săptămână, cel puțin o dată pe lună, de mai multe ori pe an, mai rar, niciodată*, la tinerii români, respectiv europeni (media scalei, unde 0 = niciodată, 6 = în fiecare zi)

	Tineri de 15–35 ani, din România	Tineri de 15–35 ani, din Europa
Media scalei	4,47	2,70

Sursa: Prelucrări realizate pe baza datelor European Value Study 2008.

ÎN LOC DE CONCLUZII

Am analizat în articolul de față aspecte ce țin de valorile generale ale tinerilor români, dar și de valori privind *relațiile sociale* sau *religia* și *spiritualitatea*. Am folosit datele de sondaj disponibile din studiul *Starea tineretului și așteptările sale* și de la *European Values Study – 2008* (Ancheta asupra valorilor europene).

Din datele noastre, a rezultat că ***atât pentru tinerii, cât și pentru adulții din România, familia este cel mai important aspect al vieții***, dintr-o listă care mai include: munca, timpul liber, prietenii și cunoștințele, politica, religia. Pe de altă parte, politica pare să fie în mod constant un aspect puțin important pentru ei. Aceste două tendințe se păstrează și la nivelul tinerilor europeni, potrivit datelor European Values Study.

În ceea ce privește percepția discriminării, ***în opinia tinerilor români, cele mai dezavantajate categorii de persoane sunt persoanele cu handicap, persoanele cu HIV-SIDA, românii și homosexualii***. La un nivel mai profund, ***cei mai puțin doriți ca vecini de către tineri*** sunt, conform EVS: *alcoolicii înrăiți, persoanele dependente de droguri, persoanele cu dosar penal și homosexualii*. Comparativ cu populația adultă (peste 35 de ani), la tineri se observă o intoleranță mai scăzută pe toate cele patru categorii mai sus menționate (cu alte cuvinte, tinerii sunt mai toleranți).

La capitolul *comportamente și atitudini religioase*, se constată că ***tinerii din România, comparativ cu adulții, merg mai rar la biserică, acordă o importanță mai mică lui Dumnezeu în viața lor, se roagă mai rar și cred mai mult într-o divinitate impersonală, într-o „forță a vieții” decât într-un Dumnezeu întrupat***. Comparativ cu tinerii din celelalte țări europene, situația este exact invers: tinerii români merg mai des la slujbe, acordă mai multă importanță lui Dumnezeu și se roagă mai des decât aceștia.

²² Am inversat ordinea codurilor față de chestionar (astfel încât o frecvență mai mare să aibă asociat un număr de cod mai mare), pentru a ușura citirea mediei. Diferența este semnificativă statistic, la $p < 0.01$. Cifrele se referă la cei care au declarat că se roagă sau fac ceva asemănător.

BIBLIOGRAFIE

1. *Dicționar de sociologie*, coord. C. Zamfir, L. Vlăsceanu, București, Editura Babel, 1993.
2. *Starea socială și așteptările tinerilor din România – Barometrul Tineret 2008*, ANSIT, 2008.
3. *Starea tineretului și așteptările sale – Diagnoza 2007*, ANSIT, 2007.
4. *Starea tineretului și așteptările sale – Diagnoza 2006*, ANSIT, 2006.
5. *European Values Survey, 2008*. Baza de date poate fi descărcată gratuit de pe următorul site:
<http://zacam.gesis.org/webview/index.jsp?object=http://zacam.gesis.org/obj/fCatalog/Catalog5>.